

Migrația și numele proprii feminine românești—privire diacronică

Mariana FLAIȘER*

Key-words: *tradition, magic, first name*

Alegerea numelui unui individ este o acțiune la care acesta nu are posibilitatea de a-și exprima opinia în legătură cu numele prin care va fi identificat în societate. În general, părinții sau nașii sunt aceia care, în funcție de cultură, tradiții, modă, selectează numele pentru copilul lor. În antichitate, la egipteni, de pildă, deși

nu exista acea instanță numită de Platon „legiutorul de nume”, decât poate în ceea ce privește *numele ascuns*¹, există bunul simț și o judecată sănătoasă care îi împiedică să creadă că învelișul sonor al unui cuvânt ar trebui să se suprapună perfect peste obiectul pe care îl denumește (*Cartea egipteană a morților*, p. 18–19).

Și totuși, chiar dacă numele nu se suprapune perfect peste entitatea pe care-o numește în evoluția ulterioară a acesteia, s-a constatat că numele poate influența destinul purtătorului de nume. În viziunea unor filozofi ai culturii există opinia că se poate observa o relație între nume și drumul prin viață al omului².

În momentul alegerii numelui de către părinți pentru copilul lor, dincolo de tradiții și credințele care există într-un spațiu etnic, un factor care trebuie luat în considerare este „moda lingvistică”³. Moda lingvistică care afectează inventarul onomastic românesc, inventar care ar trebui să asigure, alături de alte coordonate culturale, identitatea prin limbă a românilor, are printre cauze *migrația* populațiilor. Migrația, nu doar a românilor spre alte teritorii lingvistice, dar și a străinilor înspre

* Universitatea de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa”, Iași, România.

¹ „Egiptenii antici considerau că adevărul *nume* era cel *ascuns*; acesta era atât de sacru încât era de nerostit. [...] Era numele pe care se puteau opera vrăji, farmece” (vezi *Cartea egipteană a morților*, p. 18–19).

² „A l’heure actuelle, il existe encore des esprits qui croient à l’action du prénom sur l’individu: l’*onomancie* compte toujours des adeptes et a donné naissance à toute une littérature, qui n’est pas sans intérêt pour l’histoire de croyances” (Cf. Dauzat: 7–8)

³ Despre această realitate lingvistică există câteva studii care abordează, printre altele, și problema influenței modei în onomastica românească, ca de exemplu: Elena-Camelia Zăbavă, *Onomastica românească sub influența modei lingvistice europene*, în vol. *Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească și contextul european*, volum îngrijit de Luminița Botoșineanu, Elena Dănilă, Cecilia Holban, Ofelia Ichim, Iași, Editura Alfa, 2009, p. 393-400.; Gligor Guiță, *Moda lingvistică 2007. Uzul și abuzul*, Pitești, Editura Paralela 45, 2006; Iorgu Iordan, *Influența modei asupra numerelor de persoană*, în „Limba română”, anul XXVIII, nr.1/1979 p. 41-50 etc.

spațiul românesc, este în momentul actual un fenomen extrem de dinamic, date fiind condițiile sociale, economice și politice din lumea contemporană.

Trebuie precizat că migrația nu reprezintă doar o caracteristică a epocii actuale, ci reprezintă o constantă în existența umanității de mii de ani și este o cauză care-l așază pe „dătătorul de nume” în contact cu alte cuvinte a căror „sonoritate cvasimagnetică”⁴ îl impresionează determinându-i alegerile. Așa se explică de ce în inventarul onomastic feminin, și nu numai, avem din cele mai vechi timpuri *nume străine* care s-au înrădăcinat în lexicul românesc, s-au adaptat modificându-se fonetic, suferind derivări multiple, fiind la baza unor hipocoristice pe care, la ora actuală, cu greu le putem recompune sau a căror formă originală e dificil de identificat⁵. Deși, așa cum notează N. Iorga, „din punct de vedere strict numeric antroponimia feminină este mult mai slab reprezentată în documentele istorice decât cea masculină” (Reguș 1999: 8), putem totuși să aflăm din scrierile vechi un inventar de *nume feminine* care probează rolul migrației în realizarea corpusului onomastic feminin în limba română. Când facem referire la *migrație*, avem în vedere schimbarea spațiului vital al individului din teritoriul etnic natal, într-un alt teritoriu etnic, străin, atât din punctul de vedere al limbii, cât și al tradițiilor, al culturii în general.

Migrația propriu-zisă, ca fenomen generat de cauze de natură economică, socială, politică etc., atrage după sine și „migrația” numelor feminine. Pentru secolele XIV–XVI, dinspre spațiile slave, grecești sau din alte teritorii vecine cu care românii au fost în contact, au intrat în inventarul onomastic nume feminine care se remarcă printr-o frecvență redusă și o eufonie particulară. „Marghita, Margarita (1393), Calinichia (1424), Ringala (1411), Evdochia (1496)” etc.⁶.

Migrația nu a însemnat și nu înseamnă nici astăzi doar pătrunderea unor populații străine în spațiul românesc, ci și desprinderea românilor din locurile de baștină și plecarea spre alte țări. Astfel, frumusețea domnițelor românce a făcut ca acestea să reușească prin căsătorii cu nobili și capete încoronate din unele țări europene să asigure istoriei geneologiei caselor domnitoare din Europa rădăcini românești. Din familia Movileștilor, prin domnița *Maria*, fiica lui Ieremia Movilă,

⁴ Mathila Ghyka (1986: 42) notează că „această proprietate a numelor proprii de a avea o *sonoritate cvasimagnetică* a unor nume de persoane [...] de locuri, a căror acțiune pare mai tainică totodată prin însuși faptul că cuvântul nu are un trecut logic, vizibil și pentru că subtilul dinamism de cristalizare, de eliminare sau de trezire a complexelor, prin asociații de sunete, ritmuri sau imagini se petrece în acest sanctuar voalat al subconștienței”.

⁵ Aceste cuceriri de noi teritorii prin cuvânt, prin „*oștiri de cuvinte*” au loc la suprafață, deoarece în profunzime „caracterul național original exercită forța plastică asupra masei filologice pe care o primește de la străin pentru că s-o adapteze la felul său de-a fi”. „Limba este expresia cea mai directă a caracterului național. Este prima pecete a spiritului uman pe lumea care-l înconjoară” (Madariaga 1983: 326–327).

⁶ Vezi Reguș 1999: 9 și Tomescu 2001: 69 și 72. Concluzia la care ajung cercetătoarele menționate cu privire la originea numelor feminine întâlnite în Țările Române în secolele XIV–XVI până târziu în secolul al XIX-lea este că „majoritatea antroponimelor feminine din această perioadă aparțin onomasticonului creștin de expresie greco-slavă: *Dobra, Voica, Neaga, Rada, Slava, Stanca, Zlatna*, (Cf. Reguș 1999: 77–78). Între secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, cu predilecție în secolul al XVIII-lea se întregesc între numele feminine care circulau în Țara Românească și Moldova numeroase nume neogrecești: *Caliope, Calipso, Fotinia, Hariclea, Polixenia, Ralu, Zoe*”, în timp ce în Transilvania erau prezente „prenume din repertoriul onomastic latin: *Aurelia, Claudia, Felicia, Lucia, Livia, Valeria, Silvia*” etc. (Tomescu 2001: 133).

devenită contesa Potocki, „s-a răspândit sângele movileștilor în întreaga aristocrație europeană”⁷. Trebuie să menționăm că și familia regală a Angliei are printre strămoși o străbunică din Ardeal. Căsătoriile domnițelor române cu nobili străini erau urmate, în ceea ce privește corpusul de nume feminine, de numeroase nume străine pe care acestea le dădeau copiilor născuți, sau în Țările Române, sau aiurea, acolo unde erau purtate de destin: „*Ihume* și *Caise Catum* erau surorile lui Radu și fiicele lui Mihnea turcitul” (Gane 1933: 226–227), *Estera* și *Benetta* erau fiicele Lucreției, sora lui Alexandru Voievod (sec. XVII); „Tomșa Vodă aduse din meleguri apusene pe întâia lui soție *Ginevra*” (*ibidem*: 206).

Dacă am limita analiza numelor feminine intrate în inventarul onomastic românesc doar în urma alianțelor nobiliare, am trunchia nejustificat imaginea antroponimelor de acest tip. Fenomenul migrației populațiilor în secolele XVI–XIX este mult mai complex; Țările Române au fost, atât în vechime cât și astăzi, un spațiu ospitalier pentru turci, greci, evrei, polonezi, germani, italieni, francezi etc. Nume ca: *Hana* (1796), *Fotini* (1828) (Caproșu, Chiaburu 2009: 3, 639), *Emilie*, *Cellestine*, *Arieta*, *Esmeralda*, *Emma*, *Clotilda*, *Eugenie*, *Amelie* (Bogdan 2004: 282, 291, 296, 308, 299) se întâlnesc din ce în ce mai frecvent în secolul al XIX-lea și constituie modele antroponimice pentru românii din veacurile care au urmat. Unele asocieri de tipul: *Iosefina Gălușcă* (*ibidem*: 301) sau *Beatrice Plăcintă*, *Romina Cârâc*⁸ și alte de aceeași factură, unele nume mai vechi, altele de dată recentă, dovedesc nu doar asimilarea împrumuturilor neologice, dar mai ales, imposibilitatea unora de a percepe stridența și comicul îmbinărilor menționate⁹.

În momentul actual, asistăm la o diversificare a surselor împrumuturilor de nume de persoană, ca o consecință firească a migrației românilor în cele mai diverse zone geografice ale lumii. Această migrație are loc cu predilecție după anii '90 ai secolului al XX-lea, astfel încât copiii născuți în ultimele două decenii poartă nume ca: *Aniela*, *Ingrid*, *Alina Samira*, *Renata*, *Lorena*, *Andrada*, *Elida*, *Rahela*, *Ruth*, *Tabita*, *Leila*, *Romina*, *Doris*, *Teona*, *Emma*, *Dona*, *Eveline* (*Evelina*), *Ioana*,

⁷ Migrarea în alte spații naște de foarte multe ori tensiuni etnice, astfel încât, și în secolul al XVI-lea, ca și acum, românii nu erau priviți întotdeauna cu simpatie de către locuitorii din țara de adopție. O dovadă în acest sens este epitaful pe care polonezii l-au săptat pe cripta Anei Movilă, ajunsă contesa Potocki: „Aici zac oasele Anei Movileanca, de naștere moldoveancă, de religie și obiceiuri greacă, după căsătorie polonă, muiere a trei bărbați, stăpâna celui de-al patrulea, instigatoarea nedreptei legi condeene, sprijinitoarea apăsării fără de lege a libertății polone, aprinzând focul între cetățeni, sporind dihanțiile iadului, n-a dat cât a trăit sfaturi bune bărbatului ei, iar după moarte nu i-a lăsat nimic decât arta de a face rău țării și a murit în anul de la Cristos 1666, anul mântuirii Poloniei. Fii patrie fericită, cât de ușor și bine ai răsufila dacă atare dihanii mai des ar crăpa” (Gane 1933: 204).

⁸ Numele sunt excerptate din foile matricole ale studenților mediciști din anii 2009, 2010, 2011, studenți care au, în general, vârsta de 19–20 de ani.

⁹ Despre comicul unor nume „prin îmbinarea numelui cu prenumele vorbește G. Ibrăileanu în studiul *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*. Criticul subliniază faptul că alegerea numelor personajelor „face parte din procesul de creație a dramaturgului. Numele în opera lui Caragiale trebuiau să caracterizeze clasa socială, veche sau nouă, a personajilor, originea lor etnică rolul lor social. [...] Numele în opera lui Caragiale luminează în felul lor istoria și sociologia României din a doua jumătate a veacului trecut și sunt formule rezumative. [...] De la *Mița Baston* la *Mari Popescu* și la *Esmeralde Filipescu* – se vede gradația. E întreaga istorie a ridicării noroadelor, a evoluției burgheziei noastre simbolizate prin nume tot mai moderne, tot mai occidentalizate” (Ibrăileanu 1968: 292–289).

Bianca, Ribana, Vanessa, Ivona, Anabela etc.¹⁰. Între aceste nume, exemple ca *Alina Samira* și *Oana Leila*, oglindesc situații familiale în care copii născuți în familii mixte (români-străini) sunt botezați cu nume care reflectă originea etnică a părinților.

O altă cauză a pătrunderii numelor străine în inventarul onomastic românesc este fascinația pe care o exercită televiziunea, filmul, muzica pop asupra românilor și nu numai. Din acest zone de influențe au intrat în inventarul onomastic nume ca: *Mercedes (Mercedeasa), Kasandra, Angelina, Thalia, Vanessa, Rosalia, Pamela* etc.

Exuberanța cu care părinți își botează copii cu nume, nu doar străine, ci și bizare: *Brățara, Prințesa Moldovei, Siberia, Serenada, Lămâia, Justiția*¹¹ etc. a determinat apariția unui „proiect de modificare a legii nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă prin care se interzice părinților să pună copiilor nume ridicole sau inspirate din telenovele” (Mușet 2011: 7).

În inventarul numelor feminine pe care l-am alcătuit pe baza documentelor școlare ale studenților mediciști din anii I și al II-lea, se constată o creștere a ponderii numelor duble sau triple. Tendința folosirii numelor duble sau triple derivă, credem, din credința că „simplitatea” unui nume unic poate fi o dovadă de „sărăcie spirituală” sau materială¹² sau, poate, din dorința de a fi sigură că individul va putea fi identificat cu certitudine de către semenii, adăosul unui al doilea sau al treilea nume asigurând „triumful asupra individualului”¹³.

Dacă în trecutul culturii românești numele duble feminine sunt extrem de rare: „*Tudora Mierioara, Ana Eftimia (1554-1558)*” (Reguș 1999: 24), în contemporaneitate, numele duble sau triple cunosc o frecvență deosebită: *Aniela Hristiana, Iunona Adriana, Claudia Gianina, Alice Cristine, Andrada Georgiana, Ana Maria Magdalena, Alina Samira, Elida Ela, Emma Aleca, Ariadna Cezarina, Emanuela Ruth, Romina Alexandra, Francesca Rafaela, Leila Adriana* etc.¹⁴.

În alegerea numelui unei persoane, *criteriul estetic* se află printre importanțele forțe care duc la preferința pentru un nume sau altul. Ca și atunci când ne referim la culori și gusturi, subiectivitatea este explicația faptului că unele nume care par frumoase unora, altora, aceleași nume, li se par inestetice. C. Gane, în *Trecute vieți de doamne și domnițe*, notează de multe ori că „numele *Cătălina, Voica, Păuna*, sunt frumoase, sunt nume curate românești” (Gane 1933: 53, 468), în timp ce *Cobâia* (numele soției lui C. Cantemir) i se pare un nume „ciudat” (*ibidem*). Luând

¹⁰ Vezi nota 15.

¹¹ Vezi revista „Cancan” din 27.07.2011 și Mușet 2011: 7.

¹² C. Noica afirmă: „Viața spirituală sfârșește, s-ar putea spune, atunci când lucrurile nu mai au decât un singur nume” (Noica 1978: 18).

¹³ „Apare pe lume un ins și i se spune Socrate; toată lumea îl va denumi așa. Dar sunt foarte mulți Socrate în comunitatea greacă, așa încât și numele propriu e un fel de generalitate. Trebuie să mai dai un nume ca să determini pe omul acela: trebuie să spui «Socrate fiul lui Sophroniskos». Iar la rândul său Sophroniskos reprezintă o generalitate, nu numai că poate denumi oricâți alți oameni, dar pentru că apare aci cu funcția de «tată», care e limpede o generalitate. Așadar, pentru a determina un individual au fost necesare două generalități. De la început, s-ar putea spune că denumirea determinatoare a unui om se face prin două coordonate, una a numelui de botez, alta a celui părintesc [...]. S-a creat un «spațiu onomastic» cu două dimensiuni, prin care singur [...] poți determina o realitate individuală [...]. Dar de cele mai multe ori două dimensiuni nu ajung: trebuie să adaugi o a treia [...], o a patra [...]. Generalurile determină individualul” (Noica 1986: 57–58).

¹⁴ Vezi nota 15.

în considerare criteriul estetic, trebuie să precizăm că sonoritatea numelor străine, coloratura exotică a acestora (*Pamela, Cerasela, Romina*, etc.) explică, parțial, cauza împrumutului numelor menționate în inventarul antroponimic românesc.

Consecințele orientării din ce în ce mai des, către surse externe în momentul alegerii numelor sunt extrem de grave, amenințând identitatea limbii românești.

D. Caracostea sublinia necesitatea unui echilibru în alegerea cuvintelor, în cazul de față în selectarea numelor feminine „pentru a nu se ajunge la un bilingvism în care fondul străvechi al limbii unde sunt înscrise destinele literaturii noastre, să fie nesocotit” (Caracostea 2000: 300).

Bibliografie

- ****Cartea egipteană a morților*, traducere de Maria Genescu, Arad, Editura Sophia, 1993.
- Bogdan 2004: N.A. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată*, Iași, Editura Tehnopress.
- „Cancan” din 27 august 2011.
- Caproșu, Chiaburu 2009: I. Caproșu, E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, vol. III, Iași, Editura Demiurg.
- Caracostea 2000: D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române*, Iași, Editura Polirom.
- Dauzat 1925: Albert Dauzat, *Les noms de personnes origine et evolution*, Paris, Librairie de la Grave.
- Gane 1933: C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, București, Editura Ziarul Universul.
- Ghyka 1981: Mathila C. Ghyka, *Estetica și teoria artei*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Ibrăileanu 1968: G. Ibrăileanu, *Nume proprii în opera comică a lui Caragiale*, în *Scriitori români și străini*, vol. I, București, Editura pentru Literatură.
- Madariaga 1983: Salvador de Madariaga, *Englez, francez, spaniol*, în *Intinerarii spirituale*, București, Editura Meridiane.
- Mușet 2011: Ion Mușet, *Nume care vor fi interzise în România: Mercedes, Gagarin, Elvis*, în „Bună ziua Iași”, anul XIII, nr. 4021 din 6 august 2011, p. 7.
- Noica 1978: C. Noica, *Interpretare la Cratylus*, în Platon, *Opere*, vol. 3, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Noica 1986: Constantin Noica, *Scrisori despre logica lui Hermes*, București, Editura Cartea Românească.
- Reguș 1999: Aspazia Reguș, Corneliu Reguș, *Nume de femei în vechi acte istorice. Sec. XIV-XVI*, București, Editura Mustang.
- Tomescu 2001: Domnița Tomescu, *Nume de persoană la români. Perspectivă istorică*, București, Editura Univers Enciclopedic.

Migration and Romanian Female Proper Names – Diachronic Approach

In the Romanian onomastics, the study of the current female names helps the researchers not only to find out linguistic data, but also to understand changes of mentality, tradition ruptures in the contemporary Romanian society. The diachronic analysis of the Romanian female names, names which have been inventoried from old documents' corpuses, literature, several current administrative documents facilitate their classification, taking into account various criteria (age, circulation, phonetic and derivative aspects, etc.).

To the linguistic comments, we can add observations related to socio-economic, political factors that have led to populations' migration phenomenon in the last two decades. The huge importance of the rapid exchange of information (through media, movies, literature, etc.) in female names' migration, and not only, from one linguistic area to another is one possible explanation for the puzzle of Romanian onomastics.

Another inseparable aspect from proper names issue is the magic load of the name and the decisive part it plays, according to the Romanian and other peoples' beliefs, on the individual destiny. To sum up, the study of female proper names completes the picture of the Romanian onomastics in general, an area which is visibly affected by the migration phenomenon, no matter whether we have in view the Romanians settling abroad or foreigners setting in Romania.